

UNIVERSITATEA „BABEȘ-BOLYAI”
FACULTATEA DE LITERE
ȘCOALA DOCTORALĂ DE STUDII LINGVISTICE ȘI LITERARE

*Jurnalul de călătorie la Sylvain Tesson prin prisma
unei literaturi relaționale*

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Conf. univ. habil. dr. Simona-Alina JIȘA

DOCTORAND :

Maria SIMOTA

Table des matières

POINT DE DÉPART	1
PARTIE I. UNE LITTÉRATURE <i>DE</i> RELATION	9
Chapitre 1. Une traversée historique de la littérature de voyage	11
1.1 L'Antiquité : marcher pour penser	11
1.2 Le Moyen Âge : pérégriner pour expirer	14
1.3 La période prémoderne et moderne : voyager pour découvrir	16
1.4 L'époque des Lumières : partir pour s'initier	19
1.5 Le XIX ^e siècle : errer pour se connaître	20
1.6 Le XX ^e siècle : flâner pour expérimenter	23
1.7 Le XXI ^e siècle : bouger pour blogger	26
Conclusion du chapitre	28
Chapitre 2. Arrêts génériques dans les écrits viatiques	29
2.1 Précisions terminologiques	32
2.2 L'énonciation : qui écrit ?	33
2.3 La destination : pour qui écrire ?	37
2.4 La fonction : pourquoi écrire ?	38
2.5 La sémantique : sur quoi écrire ?	39
2.6 La syntaxique : comment écrire ?	42
Conclusion du chapitre	43
Chapitre 3. Relations paratextuelles du récit viatique	46
3.1 Le format et la collection	46
3.2 Les titres et les sous-titres	48
3.3 Les intertitres	51
3.4 Les dédicaces	54
3.4 Les épigraphes	55
3.5 Les structures préfacielles	58

3.6 Les cartes	63
Conclusion du chapitre	72
Chapitre 4. Relations intertextuelles : de quelques filiations viatiques	74
4.1 À marche forcée : dans les pas des évadés du goulag	75
4.2 La vie dans les bois : le séjour encabané en Sibérie	79
4.3 Berezina : rejouer la grande retraite napoléonienne	84
Conclusion du chapitre	87
Conclusion de la première partie.....	89
 PARTIE II. UNE LITTÉRATURE <i>EN</i> RELATION.....	90
Chapitre 1. Des sources et des racines tessoniennes.....	93
1.1 Le naturalisme américain et le wilderness.....	93
1.2 La contre-culture américaine	97
1.3 La spiritualité à la russe	99
Conclusion du chapitre	100
 Chapitre 2. Éco-pratiques : formes de mobilité dans le récit de voyage contemporain	102
2.1 Prendre la route à pied	104
2.2 Sur le dos de sa monture.....	112
2.3 À la force des mollets	120
2.4 Rider au fil des kilomètres.....	129
2.5 Glisser au fil des montagnes.....	136
2.6 Naviguer sous le vent	143
2.7 Le voyage immobile	148
Conclusion du chapitre	151
 Chapitre 3. De l'écopoétique à la zoopoétique.....	155
3.1 La zoopoétique à la française	156
3.2 Le récit viatique et les études animales	159

3.3 Une question de langage et du regard.....	164
Conclusion du chapitre	169
Conclusion de la deuxième partie	171
 PARTIE III. L'ÉCRIVAIN <i>EN</i> RELATION.....	173
Chapitre 1. La relation avec l'Autre : héritages coloniaux dans le récit contemporain.....	175
1.1 La fabrication de l'Autre : essentialisation et psychologisation du peuple russe	176
1.2 Entre folklore et barbarie : esthétisation du chaos et du mauvais goût	181
1.3 Une histoire idéalisée : héroïsation, mémoire nationaliste et désillusion occidentale... ..	187
Conclusion du chapitre	190
 Chapitre 2. L'ethos du voyageur contemporain : la présence médiatique	192
2.1 Le romantique aventurier et l'antimoderne	192
2.2 Le risque comme performance d'authenticité	198
2.3 L'image comme territoire symbolique : photographie et télévision.....	201
Conclusion du chapitre	205
 Chapitre 3. Sylvain Tesson, un positionnement politique à droite ?.....	207
3.1 Sylvain Tesson : réactionnaire, d'extrême droite ?	208
3.2 Être de droite ou réactionnaire en littérature : définir une catégorie problématique.....	212
3.3 Sylvain Tesson est-il vraiment un écrivain d'(extrême) droite?.....	217
Conclusion du chapitre	220
Conclusion de la troisième partie	222
 POINT D'ARRIVÉE	224
 Bibliographie	230
Annexes	241
Index des livres	260

Rezumatul tezei

Născut la Paris în 1972, Sylvain Tesson s-a impus astăzi ca unul dintre cei mai reprezentativi scriitori-călători ai literaturii franceze contemporane. Geograf prin formare și pasionat de explorare, el își începe viața de aventuri imediat după studii, traversând pe jos, cu bicicleta sau călare Asia, Himalaya și Siberia. De timpuriu, experiențele sale de pe teren se transformă într-o scriitură alimentată de contactul direct cu peisajele, popoarele și miturile întâlnite. De la *On a roulé sur la Terre* (1996, scris împreună cu Alexandre Poussin), la *La Panthère des neiges* (2019, Premiul Renaudot), trecând prin *Dans les forêts de Sibérie* (2011, Premiul Médicis pentru eseu), opera sa se constituie în principal din jurnale de călătorie, la care se adaugă eseuri, nuvele și culegeri de aforisme. Totodată, Tesson este o figură mediatică de prim-plan, aflat la intersecția mai multor tradiții: el cultivă o scriitură contemporană a realului, marcată de rătăcire, de căutarea unui sens și de confruntarea cu ritmul alert al lumii moderne, pe care o critică deschis în aparițiile sale televizate. Relatările sale de călătorie surprind în permanență tensiunea dintre aventura exterioară, introspecție și neliniștea față de epoca prezentă. Textele sale combină observația geografică sau etnografică, reflecția filosofică, lirismul poetic și manifestul politic. Această polifonie a registrelor îl transformă într-un martor privilegiat al transformărilor recente din literatură: fluidizarea granițelor genurilor, hibriditatea formală, deschiderea către științele exacte și umane, dar și către arte. Singularitatea lui Tesson rezidă tocmai în felul său de a pune în dialog realități multiple, scriitura sa articulând spații, temporalități și forme de cunoaștere. Pornind de aici, putem înțelege locul său în evoluțiile recente ale literaturii contemporane.

În ultimele decenii, literatura a cunoscut o schimbare de perspectivă majoră, surprinsă de Dominique Viart printr-o metaforă : turnul de fildeș al scriitorilor s-a transformat într-un turn de veghe. Această imagine exprimă trecerea de la o literatură autonomă, autoreflexivă, către una mult mai conectată la lume, sensibilă la realitățile și problemele acesteia și aflată în dialog cu alte discipline, pe scurt, o literatură care creează legături. În încercarea de a defini literatura contemporană, Viart constată că diverse estetici coexistă și comunică între ele. Literatura franceză de astăzi se hrănește atât din moștenirea trecutului, cât și din scrierile de dincolo de frontierele naționale, asociindu-se totodată cu alte arte și discipline și integrând elemente ale actualității. Intermedialitatea, prezența mai multor forme de artă într-o singură operă, a devenit astfel una dintre trăsăturile definitorii ale literaturii contemporane. Această conviețuire a diferitelor medii produce consecințe formale, în timp ce, la nivel de conținut, frontierele dintre ficțiune și non-ficțiune se estompează. Observăm, de asemenea, o tendință spre hibriditate și amestec de genuri. Deschiderea către alte timpuri, spații și domenii l-a determinat pe criticul francez să numească literatura actuală „literatură a relației”.

Viart arată că termenul de relație are două sensuri complementare. Primul, acela de „a relate” (*relater*), relevă o tendință de reîntoarcere la narațiune, la „simplitatea povestirii populare”. Este o literatură „la înălțimea omului” (expresia lui Laurent Mauvignier), apropiată de viața cotidiană, care implică direct autorul-narator în realitățile sociale și privilegiază adesea non-ficțiunea. Această conștiință a mutațiilor sociale duce la o reînnoire a formelor, orientând scrisul mai puțin spre aventură, fantastic sau roman convențional și mai mult spre texte ce dezvăluie realul: mărturii, relatări ale „infra-obișnuitului” (Perec) ori forme experimentale precum „twittérature” sau „littératube”. Acest lucru atrage inevitabil o reevaluare a noțiunilor de ficțiune, gen literar și literaritate, marcate astăzi de suspendarea frontierelor. După cum notează Alexandre Gefen în *L'idée de littérature*, „preferăm metisajele în locul substanțelor și al ‘identităților’ genurilor”.

Al doilea sens al relației este acela de „a lega” (*relier*), având în vedere că operele contemporane instituie rețele de conexiuni: între provincie și centru, între prezent și trecut, între individ și Celălalt, între subiect și real, între diverse culturi și spații geografice. Aceste legături conturează un portret nou al scriitorului, deschis spre lume și spre alteritate. În acest context, Viart propune noțiunea de „literaturi de teren”, care implică cititorul în procesele de cercetare ce le fundamentează: investigarea documentelor, explorarea arhivelor, străbaterea diferitelor geografii,

ezitățile formale. În acest sens, conceptul de „literatură relațională” răspunde în ecou cu teza lui Gefen despre extinderea ideii de literatură către forme de intervenție mai atente la lume și mai favorabile partajului. Abandonarea turnului de fildeș conduce la o de-ierarhizare a lumii: scriitorul „participă la real fără a-l domina”. Această participare se exprimă printr-o estetică hiperrealistă (Gefen), bazată pe discontinuități, colaje, documente și centrată pe alte moduri de existență: lumea rurală, munca, criza climatică, viața animală și vegetală, pe scurt, literatura „a câștigat teren”.

Acest concept se intersectează cu gândirea lui Édouard Glissant, exprimată în *Poétique de la Relation* (1990), unde propune o abordare relațională a lumii: identitățile nu mai sunt definite printr-un sol sau o origine unică, ci prin contact, vibrație, „creolizare”. Pentru Glissant, relația desemnează ansamblul legăturilor dinamice, imprevizibile și non-ierarhice ce unesc culturile, limbile și imaginările: „Pot să mă schimb, schimbând cu Celălalt, fără să mă pierd și fără să mă denaturez”. În viziunea sa, relația se sprijină pe metisaj, pe rețea și pe legături rizomatice.

Între definiția critică propusă de Viart și gândirea poetică a lui Glissant se conturează, credem noi, o convergență fecundă: literatura contemporană se configurează din ce în ce mai mult ca un spațiu al încrucișării, al dialogului și al traversării. Ea respinge granițele rigide dintre ficțiune și non-ficțiune, dintre genurile literare și dintre spațiile culturale. Devine astfel un loc al relației, unde lumea este povestită, pusă în legătură și în tensiune.

În acest cadru conceptual plasăm analiza noastră a jurnalelelor de călătorie semnate de Sylvain Tesson, care se pretează unei lecturi relaționale. Aceasta deoarece autorul explorează atât geografii periferice, cât și moduri de raportare la lume care pun în discuție regimurile modernității, practicile de mobilitate și formele de cunoaștere. Scrierile lui Tesson sunt, în același timp, încercări de a relata o lume trăită, într-o estetică a realului și a infra-obișnuitului, și de a lega individul aflat în mișcare de texte, tradiții și alterități care îl înconjoară. Teza noastră își propune să arate în ce măsură aceste scrieri se înscriu în ceea ce am putea numi o literatură relațională, situată la intersecția definițiilor viartiene și glissantiene.

Prima parte a tezei, intitulată „Une littérature de relation”, analizează aspectele formale, de gen, paratextuale și intertextuale ale textelor de călătorie ale lui Tesson, pentru a arăta cum jurnalul său de călătorie se înserează într-o tradiție literară care, încă din Antichitate, alimentează transmiterea și dialogul cu actualitatea viatică. În această secțiune, conceptul de relație este abordat în primul rând ca o înscriere în istoria formelor, subliniind continuitățile, dar și tensiunile cu trecutul genului. De aceea, primul capitol, „Une traversée historique de la littérature de voyage”,

propune o prezentare cronologică a acestui gen, punând în evidență atât permanențele (rătăcirea, căutarea de sine, tensiunea dintre real și imaginar), cât și transformările (de la pelerinaj la turism, de la explorarea științifică la aventura personală). Scopul este de a evalua în ce măsură Tesson reactivează aceste motive tradiționale sau, dimpotrivă, se îndepărtează de ele.

După această incursiune istorică, al doilea capitol, „Arrêts génériques dans les écrits viatiques”, abordează dificultatea de a clasifica jurnalul de călătorie, gen „poros” prin excelență. În dialog cu cercetările recente asupra frontierelor genurilor (Philippe Antoine, Christine Montalbetti, Jacques Chupeau, Odile Gannier, Gilles Louÿs, Sarga Moussa, Alain Guyot, Marie-Christine Gomez-Géraud sau Sylvie Requemora), arătăm cum Tesson combină narațiunea, reflecția filosofică, documentația geografică și dimensiunea subiectivă. Această hibriditate este analizată ca o tensiune între diferite registre discursive și ca o încercare de echilibru între ele.

Pe urmele lui Gérard Genette, al treilea capitol, „Relations paratextuelles du récit viatique”, examinează rolul elementelor paratextuale (format, titlu, dedicație, epigraf, prefață, hartă) ca spații de mediere între autor, cititor și tradițiile literare ale genului. În al patrulea capitol „Relations intertextuelles : de quelques filiations viatiques” insistăm asupra legăturile dintre Tesson și înaintașii săi, călători din epoci mai vechi. Inspirându-ne din teoriile lui Kristeva și Genette, vom analiza felul în care autorul rescrie sau deturnează relatările vechi pentru a interoga contemporaneitatea practicii viatice, folosind intertextul drept pretext pentru o memorie relațională a genului.

Dacă prima parte a tezei se concentrează asupra relațiilor „din afara textului”, partea a doua, intitulată „Une littérature en relation”, va explora temele care traversează scrierile de călătorie tessonnienne, privilegiind o abordare critică interdisciplinară. Aici, relația va fi înțeleasă la nivelul legăturii dintre om, spațiu, mediu și alteritatea animală.

Astfel, în primul capitol, „Des sources et des racines tessoniennes”, examinăm legătura dintre naturalismul american reprezentat de Henry David Thoreau și practica retragerii în cabană la Sylvain Tesson, prin prisma conceptului de *wilderness*. Abordăm aici, de asemenea, concepte ale contraculturii americane și elemente ale spiritualității ruse care influențează scriitura autorului, pentru a evidenția modul în care operele sale stabilesc un dialog cu alte spații culturale mai puțin explorate în context francofon.

În capitolul al doilea, „Éco-pratiques : formes de mobilité dans le récit de voyage contemporain”, analizăm modurile de deplasare la Tesson, în dialog cu *mobility studies* (John

Urry). Fiecare formă de mișcare (pe jos, cu bicicleta, călare, pe motocicletă, pe schiuri, pe mare, dar și călătoria imobilă) va fi interpretată ca o modalitate de a construi o relație etică și senzorială cu lumea, adesea în opoziție cu logica modernității tehnologizate și cu ritmul accelerat al prezentului.

În al treilea capitol, „De l'écopoétique à la zoopoétique”, inspirat de cercetările lui Anne Simon, Jacques Derrida și Pierre Schoentjes, vom investiga ipoteza jurnalului de călătorie ca spațiu de relație cu lumea animală, adesea neglijată în acest tip de literatură. Vom analiza invitația autorului la un dialog cu Alteritatea-animal, care ne obligă să depășim cadrele antropocentrismului.

Structura tezei urmează, într-o primă etapă, distincția propusă de Viart (relația ca a relata, apoi relația ca a lega). Totuși, ni s-a părut util să adăugăm și o extindere personală. Astfel, propunem un al treilea nivel al relației, văzut ca legătura pe care scriitorul o întreține cu Celălalt și cu alteritatea, dar și cu presa, prin postura sa mediatică și poziționarea politică. În acest cadru vom analiza imaginea publică a lui Sylvain Tesson în partea a treia a tezei, intitulată „L'écrivain en relation”. Aici, relația va dobândi o dimensiune socială, mediatică și politică, explorând tensiunile dintre imagine și autor, dintre intervențiile sale televizate și moștenirea colonială a jurnalului de călătorie.

Primul capitol „La relation avec l'Autre : héritages coloniaux dans le récit contemporain” încearcă să determine dacă literatura de călătorie contemporană perpetuează sau, dimpotrivă, deconstruiește anumite moșteniri coloniale, mai ales prin reprezentarea Celuilalt, filtrată prin exotism, postcolonialism sau printr-o istorie idealizată. Sprijinindu-ne pe teoriile postcoloniale (Said, Pratt, Clifford, Todorov, Wolff), vom analiza tensiunile dintre estetizare, esențializare și complexitatea privirii scriitorului-călător.

În continuare, al doilea capitol „L'ethos du voyageur contemporain : la présence médiatique” analizează construcția mediatică a autorului, oscilând între figura aventurierului romantic și cea a antimodernului asumat. Inspirându-ne din lucrările lui Jérôme Meizoz privind postura autorului, vom arăta cum această punere în scenă alimentează o relație ambiguă între autenticitate și spectacol, între sinceritate și performativitate. În al treilea capitol. „Sylvain Tesson, un positionnement politique à droite ?” examinăm etichetele polemice atribuite lui Tesson, precum „scriitor reacționar” sau „de extremă dreaptă”. Analizăm aici acuzațiile formulate de critică și presă pentru a evalua relevanța acestor categorii și vom propune propria noastră lectură a „chestiunii

Tesson”. Miza este să evidențiem relațiile complexe care se țin astăzi între estetică literară și ideologie politică, pentru a oferi un portret complet al autorului.

Prin acest parcurs critic, intenția noastră este de a arăta că jurnalul de călătorie contemporan, departe de a se limita la estetica alterității, devine un spațiu de relație unde se reiau marile întrebări ale prezentului: locul omului, confruntarea cu realul, circulația textelor, depășirea antropocentrismului, rolul politic al scriitorului, dialogul cu alteritatea și problema mobilității.

Alegerea de a reține pentru această cercetare exclusiv scrierile de călătorie ale lui Sylvain Tesson se explică printr-o coerență tematică, estetică și metodologică. Chiar dacă autorul a publicat și eseuri, ficțiuni scurte sau caiete de reflecții, jurnalele de călătorie exprimă cel mai bine și cu cea mai mare forță viziunea sa asupra literaturii și asupra lumii. Aceste texte reprezintă nucleul operei sale, atât din perspectiva notorietății publice, cât și din cea a construcției ethosului său de scriitor-călător. Structura lor, ancorată într-o experiență concretă a teritoriului, le conferă un rol privilegiat în analiza modurilor contemporane de raportare la spațiu, timp, Alteritate, media și la sine. Limitarea corpusului la acest gen permite o lectură mai precisă, mai focalizată și mai bine integrată în dezbaterile critice actuale.

În ceea ce privește obiectivele științifice ale tezei prezente, considerăm că aportul esențial al acestei cercetări constă în propunerea unei lecturi relaționale inedite a scrierilor de călătorie ale lui Sylvain Tesson, prin demonstrarea faptului că jurnalul de călătorie nu trebuie privit și analizat exclusiv ca o mărturie a deplasării geografice, ci ca un spațiu al relațiilor multiple. Lucrarea noastră a contribuit, de asemenea, la restituirea jurnalului de călătorie unui loc important în cercetarea literară actuală. Mult timp marginalizat sau redus la statutul de gen minor, acest tip de scriitură capătă la Tesson o valoare deosebită, atât din punct de vedere formal, cât și critic. În această perspectivă, teza de față poate fi privită ca o revalorizare a genului viatic, considerat un veritabil laborator de experimentare, capabil să articuleze marile provocări ale contemporaneității.

Originalitatea demersului nostru rezidă și în analiza sistematică a douăsprezece jurnale de călătorie, printr-o varietate amplă de grile de lectură: de la abordarea istorică și generică, la cea ecocritică și zoopoetică, până la perspectivele asupra posturii autorului și asupra dimensiunii politice. Studiul nostru a arătat că jurnalul de călătorie contemporan formulează o nouă etică a raportării la lume: deplasarea lentă, experiența imersiunii în natură și atenția acordată vieții non-umane construiesc o gândire ecologică ce pune sub semnul întrebării modernitatea și cursa spre progres.

În sfârșit, am dorit ca această cercetare să contribuie la acoperirea unui gol în spațiul academic. Deși Tesson este o figură mediatică și un autor citit de publicul larg, opera sa nu beneficiase până acum de o analiză atât de amplă, cu o acoperire critică și metodologică de acest nivel. În concluzie, sperăm că atingând aceste obiective am adus o contribuție originală: nu doar la înțelegerea scriitorului Sylvain Tesson, ci și la o reflecție mai amplă asupra rolurilor și mizei literaturii contemporane în relațiile sale multiple și transversale cu alte discipline.

Bibliographie

CORPUS PRIMAIRE

Récits de voyage

Tesson, Sylvain, et Poussin Alexandre, *On a roulé sur la terre*, Éditions Robert Laffont, 1996.

Tesson, Sylvain, et Poussin Alexandre, *La Marche dans le ciel : 5 000 km à pied à travers l'Himalaya*, Éditions Robert Laffont, 1998.

Tesson, Sylvain, et Priscilla Telmon, *La Chevauchée des steppes : 3 000 km à cheval à travers l'Asie centrale*, Éditions Robert Laffont, 2001.

Tesson, Sylvain, *L'Axe du loup : de la Sibérie à l'Inde sur les pas des évadés du Goulag*, Éditions Robert Laffont, 2004.

Tesson, Sylvain, *Éloge de l'énergie vagabonde*, Éditions Pocket, 2009.

Tesson, Sylvain, *Dans les forêts de Sibérie*, Éditions Gallimard, 2011.

Tesson, Sylvain, *Berezina*, Éditions Guérin, 2015.

Tesson, Sylvain, *Sur les chemins noirs*, Éditions Gallimard, 2016.

Tesson, Sylvain, *La Panthère des neiges*, Éditions Gallimard, 2019.

Tesson, Sylvain, *Blanc*, Éditions Gallimard, 2023.

Tesson, Sylvain, *Avec les fées*, Éditions Équateurs, 2024.

Tesson, Sylvain, *Les piliers de la mer*, Éditions Albin Michel, 2025.

Autres ouvrages cités

Tesson, Sylvain, *Petit traité sur l'immensité du monde*, Paris, Éditions des Équateurs, 2005.

Tesson, Sylvain, *Géographie de l'instant*, Paris, Éditions Des Équateurs, 2012.

Entretiens vidéo avec Sylvain Tesson

Le Crayon, « En finir avec l'esclavage technologique ? Sylvain Tesson répond », 26 juin 2025.

<https://www.youtube.com/watch?v=02IjdhXzKRw> lien consulté le 10 juillet 2025.

Le Figaro TV, « “Le dandy est plus libre que le rebelle” Sylvain Tesson répond à Frédéric Beigbeder », 18 mai 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=Ki3d1e3IGak&t=1419s> lien consulté le 10 juillet 2025.

RCF Anjou, « 30 minutes avec Sylvain Tesson, l'anti-moderne », 30 septembre 2024.

France Culture, « “Quel est mon crime et qui sont les juges ?” », répond l'écrivain Sylvain Tesson, parrain contesté du Printemps des poètes », 28 janvier 2024. https://www.franceinfo.fr/culture/video-quel-est-mon-crime-et-qui-sont-les-juges-repond-l-ecrivain-sylvain-tesson-parrain-conteste-du-printemps-des-poetes_6331176.html lien consulté le 10 juillet 2025.

Matin bonheur, entretien d'Olivier Minne avec Sylvain Tesson et Alexandre Poussin, France 2, 14 juin 1996. <https://www.youtube.com/watch?v=pDQfSYUF7yk&t=355s> lien consulté le 10 juillet 2025.

C à vous – France Télévisions, « Sylvain Tesson, pour l'amour du risque », 4 avril 2025.

Gala, « Le jour où ma vie a basculé », podcast avec Sylvain Tesson, 4 avril 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=YWYhVLXFjtI> lien consulté le 10 juillet 2025.

Real Life. Portraits et Témoignages, « Sylvain Tesson : Je n'aime pas tellement cette époque », 27 octobre 2024. <https://youtu.be/ASVVHD7dAil?si=WqPW0QCmuUayvON0> lien consulté le 10 juillet 2025.

Carnet nomade, « Sylvain Tesson et Tristan Savin : La vie-voyage » France Culture, 27 juin 2025. <https://www.youtube.com/watch?v=FeIU9zfNKsM> lien consulté le 10 juillet 2025.

Entretiens écrits avec Sylvain Tesson

Entretien avec Sylvain Tesson, propos recueillis par Robert Chaouad et Marc Verzeroli, « Voir et écrire le monde », *Revue internationale et stratégique*, no.92, 2013, pp. 7-17.

CORPUS SECONDAIRE

Bibliographie critique sur Sylvain Tesson

- Coyault, Sylviane, « Sur les chemins noirs. Le viatique de Sylvain Tesson », *La Revue des lettres modernes*, no. 4, Chemins de France, pp. 99-111. DOI : 10.48611/isbn.978-2-406-14765-7.
- Daunais, « Une fissure dans le présent : la ruine comme échappée chez Sylvain Tesson et Jean-Paul Kauffmann », *Études françaises*, vol. 56, no. 1, 2020, pp. 65-76.
- De Vriese, Hannes, « On the Meaning of Being Alone with Nature: Sylvain Tesson's Ecocritical Sincerity and Ecopoetic Sensuality in Dans les forêts de Sibérie », dans Daniel A. Finch-Race et Stephanie Posthumus (dir.), *French Ecocriticism. From the Early Modern Period to the Twenty-First Century*, Berne, Lang, 2017, pp. 231-249.
- Grassi, Marie-Claire, « Habiter l'ailleurs », *Sociopoétiques*, 7, 2022. DOI : <https://dx.doi.org/10.52497/sociopoetiques.1732>, consulté le 30.05.2023.
- Koo, Halia, « Une esthétique de l'esquive : stratégies de résistance et de retrait dans l'espace sylvestre de Sylvain Tesson », *Voix plurielles*, no. 16.2, 2019, pp. 37-58.
- Obame, Fabiola, « Pensées du végétal dans *Sur les chemins noirs* de Sylvain Tesson et *L'orma de Caucase* et *L'Homme qui marche* de Jiro Taniguchi », *Crossways Journal*, no. 2.1., 2018.
- Ridon, Jean-Xavier, « Sylvain Tesson, de l'extrême comme nostalgie conquérante », dans Gilles Louÿs, *Voyages extrêmes*, Lettres Modernes Minard, Paris, 2019, pp. 65-78.
- Ridon, Jean-Xavier, *De la mystique contre-culturelle à un ailleurs écologique*, *Revue Critique de Fixxion française contemporaine*, no. 16, 2018. En ligne sur <http://journals.openedition.org/fixxion/11075>, consulté le 30.05.2023.
- Sauty, Violaine, « Des chemins noirs de Sylvain Tesson au livre blanc de Philippe Vasset : itinéraires dé-paysés », *L'entre-deux*, no. 4, 2018. En ligne sur : <https://lentre-deux.com/upload/pdf/4.1.11.SAUTY.pdf>, consulté le 30.05.2023.
- Simota, Maria, « Une analyse zoopoétique du récit de voyage *La panthère des neiges* de Sylvain Tesson », *Studia Philologia*, no. 2, 2023, pp. 265-281.
- Simota, Maria, « Vision(s) cartographique(s) dans *Sur les chemins noirs* de Sylvain Tesson », *Langue et Littérature - Repères Identitaires En Contexte Européen*, no. 29, 2021, pp. 167-172.

Théorie littéraire

- , « Pour "une littérature-monde" en français », dans *Le Monde des Livres*, http://www.lemonde.fr/livres/article/2007/03/15/des-ecrivains-plaidentpour-un-roman-en-francais-ouvert-sur-le-monde_883572_3260.html, consulté le 3 septembre 2023.
- Asholt, Wolfgang, « Un renouveau du 'réalisme' dans la littérature contemporaine ? », *Lendemains*, vol. 38, no. 150-151, 2013, p. 33.
- Gefen, Alexandre et Perez, Claude, « Extension du domaine de la littérature », *Elfe XX-XXI*, no. 8, 2019, mis en ligne le 10 septembre 2019. URL : <http://journals.openedition.org/elfe/1701>, consulté le 28 août 2023.
- Gefen, Alexandre, *L'idée de littérature. De l'art pour l'art aux écritures d'intervention*, Paris, Éditions Corti, 2021.

- Gefen, Alexandre, *Réparer le monde. La littérature française face au XXIe siècle*, Paris, Éditions Corti, 2017.
- Genette, Gérard, *Palimpsestes. La littérature au second degré*, Paris, Éditions du Seuil, 1982.
- Genette, Gérard, *Seuils*, Paris, Éditions du Seuil, 1987.
- Glissant, Édouard, *Poétique de la Relation*, Paris, Gallimard, coll. « NRF Essais », 1990.
- Rabau, Sophie, *L'Intertextualité*, Éditions Flammarion, GF-Corpus/Lettres, 2002.
- Viart, Dominique, « La littérature comme relation. De la tour d'ivoire à la tour de guet », dans Olivier Bessard-Banquy (dir.), *Splendeurs et misères de la littérature*, Paris, Armand Colin, 2022.
- Viart, Dominique, « Terrains de la littérature », *Elfe XX-XXI*, no. 8, 2019, mis en ligne le 10 septembre 2019 sur : <http://journals.openedition.org/elfe/1136>, consulté le 02 septembre 2022.
- Viart, Dominique, « Comment nommer la littérature contemporaine ? », *L'Atelier de théorie littéraire de Fabula*, décembre 2019.
https://www.fabula.org/atelier.php?Comment_nommer_la_litterature_contemporaine, consulté le 29.08.2023
- Viart, Dominique, « Les littératures de terrain », *Revue critique de fixxion française contemporaine*, no. 18, 2019.
- Wellek, René, et Warren, Austin, *La théorie littéraire*, Paris, Éditions du Seuil, 1971.

La littérature de voyage (histoire du genre)

- Arthur, Paul Longley et van Nuenen, Tom, « Travel in the Digital Age », in Nandini Das, Tim Youngs (eds), *The Cambridge History of Travel Writing*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- Borer, Alain et alii, *Pour une littérature voyageuse*, Bruxelles, Éditions Complexe, 1992.
- Campbell, Mary Baine, « Medieval Travel Writing », in Nandini Das, Tim Youngs (eds), *The Cambridge History of Travel Writing*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- Chateaubriand, *Itinéraire de Paris à Jérusalem* [1811] dans *Œuvres romanesques et voyages*, t. 2, M. Regard éd., Paris, Gallimard (Bibliothèque de la Pléiade), 1969.
- Forsdick, Charles, *Travel in Twentieth-Century French and Francophone Cultures. The Persistence of Diversity*, Oxford, Oxford University Press, 2005.
- Galtier, Fabrice, « Introduction », *Viatica*, no. 4 (hors-série), 2021, en ligne sur <https://revues-msh.uca.fr:443/viatica/index.php?id=2014>, consulté le 18.08.2022.
- Gomez-Géraud, Marie-Christine, *Le Crépuscule du Grand Voyage. Les Récits des pèlerins à Jérusalem (1458-1612)*, Paris, Éditions Classiques Garnier, 1999.
- Guyot, Alain, « Donner à voir et à comprendre : transmission des savoirs et mutations de l'écriture dans le récit de voyage, du Moyen Âge au XIXe siècle », *Viatica*, no. 4, 2017, en ligne sur <https://revues-msh.uca.fr/viatica/index.php?id=592&file=1>, consulté le 18.08.2022.
- Leask, Nigel, « Eighteenth-century travel writing », in Nandini Das, Tim Youngs (eds), *The Cambridge History of Travel Writing*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- Rousseau, Jean-Jacques, « Discours sur l'origine et les fondements de l'inégalité parmi les hommes », dans *Œuvres complètes*, t. II, Paris, Éditions du Seuil, 1971.
- Rousseau, Jean-Jacques, *Les Confessions*, dans *Œuvres complètes*, t. I, Paris, Éditions du Seuil, « L'intégrale », 1967.

- Solnit, Rebecca, *L'art de marcher*, Paris, Éditions de l'Olivier, 2022.
- Todorov, Tzvetan, *La Conquête de l'Amérique. La question de l'Autre*, Paris, Éditions du Seuil, 1982; *Nous et les autres. La réflexion française sur la diversité humaine*, Paris, Éditions du Seuil, 1989.
- , « Voyage et mémoire dans l'Antiquité romaine », *Viatica*, no. 4 (hors-série), 2021, <https://doi.org/10.52497/viatica2014>, consulté le 18.08.2022.

La littérature de voyage (genre littéraire)

- Antoine, Philippe, « Liminaire », dans Roland Le Huenen, *Le Récit de voyage au prisme de la littérature*, Presses de l'université Paris-Sorbonne, 2015.
- Antoine, Philippe, « Ceci n'est pas un livre. Le récit de voyage et le refus de la littérature », *Revue Sociétés & Représentations*, no. 21, 2006/1, pp. 45-58.
- Antoine, Philippe, « Une littérature légèrement fictive », *Viatica*, no. 7, 2020, en ligne sur <http://revues-msh.uca.fr/viatica/index.php?id=1287> consulté le 9.09.2023.
- Antoine, Philippe, *Les récits de voyage de Chateaubriand. Contribution à l'étude du genre*, Paris, Éditions Honoré Champion, 1997.
- Bataillon, Marcel, « Remarques sur la littérature de voyage », *Connaissance de l'étranger*, 1964, pp. 51-63.
- Bayard, Pierre, *Comment parler des lieux où l'on n'a pas été*, Paris, Les Éditions de Minuit, coll. « Paradoxe », 2012.
- Bécel, Anne (coord.), *L'Invention du voyage*, Paris, Éditions Le Passeur, 2016.
- Bideaux Michel, « Le voyage littéraire : genèse d'un genre », *Littérales*, 7, 1990, pp. 179-199.
- Burgess, Johnatan S., « Travel Writing and the Ancient World », in Nandini Das, Tim Youngs (eds.), *The Cambridge History of Travel Writing*, Cambridge, Cambridge University Press, 2019.
- Butor, Michel, « Le voyage et l'écriture », *Répertoire IV*, Paris, Minuit, 1974.
- Butor, Michel, « Le voyage et l'écriture », *Romantisme*, no. 4, 1972.
- Chupeau, Jacques, « Les récits de voyage aux lisières du roman », *RHLF*, LXXVII, 1977, pp. 536-553.
- Courant, Stéphane, *Approche anthropologique des écritures du voyage*, Paris, L'Harmattan, 2012.
- Doiron, Normand, « L'art de voyager. Pour une définition du récit de voyage à l'époque classique », *Poétique*, no. 73, 1988, pp. 83-108.
- Galtier, Fabrice, « Introduction », *Viatica*, no. 4 (hors-série), 2021, en ligne sur <https://revues-msh.uca.fr:443/viatica/index.php?id=2014>, consulté le 18.08.2022
- Gannier, Odile, *La littérature de voyage*, Paris, Éditions Ellipses, 2001.
- Grace Baillet (ed.), *Sur les traces du voyageur-écrivain : témoignages croisés d'une histoire*, Boulogne-sur-Mer, Centre Modalité du fictionnel de l'Université Littoral Côte d'Opale, 2019.
- Guyot, Alain, « (Dé)voy(ag)er : le rire de l'écrivain romantique en voyage, ou le genre subverti », *Recherches & Travaux*, 67, 2005, pp. 127-137.
- Guyot, Alain, « Donner à voir et à comprendre : transmission des savoirs et mutations de l'écriture dans le récit de voyage, du Moyen Âge au XIXe siècle », *Viatica*, no. 4, 2017. En ligne sur : <http://journals.openedition.org/viatica/592>, consulté le 18.08.2022.

- Holtz, Grégoire, Masse, Vincent, « Étudier les récits de voyage : bilan, questionnements, enjeux », *Arborescences*, no.2, 2012. En ligne sur : <https://www.erudit.org/fr/revues/arbo/2012-n2-arbo0110/1009267ar/>, consulté le 18.08.2022.
- Le Huenen, Roland, « Le discours du découvreur », *L'Esprit Créateur*, vol. 30, no. 3, 1990.
- Le Huenen, Roland, « Le récit de voyage : l'entrée en littérature », *Études littéraires*, no. 20/1, 1987, pp. 45–61.
- Lefebvre, Henri, « Reflections on the Politics of Space », in *Antipode*, no. 2, 1976, pp. 30-37.
- Montalbetti, Christine, *Le voyage, le monde et la bibliothèque*, Paris, Presses Universitaires de France, 1997.
- Moureaux, François (dir.), *Métamorphoses du récit de voyage*, Paris, L'Harmattan, 1992.
- Moussa, Sarga, « Le récit de voyage, genre 'pluridisciplinaire'. À propos des Voyages en Égypte au XIXe siècle », *Éditions de la Sorbonne*, no. 21/1, 2006, pp. 241-253.
- Onfray, Michel, *Théorie du voyage. Poétique de la géographie*, Paris, Librairie Générale Française, 2007.
- Pasquali, Adrien, « Récit de voyage et autobiographie », *Annali d'Italianistica*, « L'Odeporica / Hodoeporics: On Travel Literature », vol. 14, 1996, pp. 71-88.
- Pasquali, Adrien, *Le tour des horizons. Critique et récits de voyages*, Paris, Klincksieck, 1994.
- Porra, Véronique, « Le récit de voyage en palimpseste. Contre-narrations et récits de substitution dans les littératures francophones », dans *La Littérature de voyage aujourd'hui. Héritages et reconfigurations*, Paris, Éditions Classiques Garnier, 2021, pp. 251-267.
- Requemora, Sylvie, « L'espace dans la littérature de voyages », *Études littéraires*, no.34 (1-2), 2002, pp. 249–276.
- Requemora, Sylvie, « La circulation des genres dans l'écriture viatique : la 'littérature' des voyages ou le nomadisme générique, le cas de Marc Lescarbot », *Œuvres & critiques*, Tübingen, Éditions Narr Francke Attempto, no. XXXVI, 2011, en ligne sur <https://hal.archives-ouvertes.fr/hal-01631039>, consulté le 18.08.2022.
- Roudaut, Jean, « Quelques variables du récit de voyage », *NRF*, no.377, 1984, pp. 58-70.
- Schaeffer, Jean-Marie, « Les genres littéraires d'hier et d'aujourd'hui », in Marc Dambre, Monique Gosselin-Noat (dir.), *Éclatements des genres littéraires au XXe siècle*, Paris, Presses Sorbonne Nouvelle, 2001.
- Schaeffer, Jean-Marie, *Qu'est-ce qu'un genre littéraire ?*, Paris, Éditions du Seuil, 1989.
- Segalen, Victor, *Essai sur l'exotisme*, Paris, Éditions Livre de poche, 1986.
- Starobinski, Jean, « La prose du voyage », *L'Arc*, Paris, 1990, pp. 3-8.
- Stemberger, Martina, « Voyages-palimpsestes : (Inter-)Textualités de l'ailleurs dans l'extrême contemporain », *Revue critique de fiction française contemporaine*, no. 16, 2018. En ligne sur <http://www.revue-critique-de-fiction-francaise-contemporaine.org/rcffc/article/view/fx16.06>, consulté le 18.08.2022.
- Thompson, Carl, *Travel writing*, New York, Routledge, 2011.
- Thouroude, Guillaume, « Récit de voyage et genres littéraires. Une littérature à orientation géographique? », *La Revue des lettres modernes*, coll. « Voyages contemporains 3 », no. 2, 2021, pp. 79-93.
- Tinguely, Frédéric, « La relation littéraire », *Viatica*, no. 7, en ligne sur <http://revues-msh.uca.fr/viatica/index.php?id=1314> consulté le 18.08.2022.
- Todorov, Tzvetan, « The Journey and Its Narratives », *The Morals of History*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1995.

- Urbain, Jean-Didier, *Ethnologue, mais pas trop... Ethnologie de proximité, voyages secrets et autres expéditions minuscules*, Paris, Éditions Payot & Rivages, 2003.
- Urbain, Jean-Didier, *L'idiote du voyage. Histoires de touristes*, Paris, Plon, 1991.
- Vierne, Simone, « Le voyage initiatique », *Romantisme*, no. 4, 1972, pp. 37-44.
- . « Voyage et mémoire dans l'Antiquité romaine », *Viatica*, no. 4 (hors-série), 2021, <https://doi.org/10.52497/viatica2014> consulté le 18.08.2022.

Les études de mobilités

- Augé, Marc, *Éloge de la bicyclette*, Paris, Éditions Payot & Rivages, 2010.
- Brogan, Una, « Cycling and Narrative Structure : H. G. Wells's *The Wheels of Chance* and Maurice Leblanc's *Voici des ailes* », in Marian Aguiar, Charlotte Mathieson, Lynne Pearce (éds.), *Mobilities, Literature, Culture*, Palgrave Macmillan, 2019.
- Camproger, Diane de, *Chevaux de papier : représentations de la figure équine en littérature, de l'entre-deux guerres à l'époque contemporaine*, Linguistique, Normandie Université, 2022.
- De Baecque, Antoine, *Une histoire de la marche*, Paris, Éditions Perrin, 2016.
- Gros, Frédéric, *Marcher une philosophie*, Paris, Éditions Carnets Nord, 2009.
- Gros, Frédéric, *Marcher, une philosophie*, Paris, Éditions Flammarion, 2019.
- Le Breton, David, *Éloge de la marche*, Paris, Éditions Métailié, 2000.
- Le Breton, David, *Éloge de la marche*, Paris, Éditions Métailié, 2000.
- Le Cahain, Hervé, « 1883-2019 : 136 ans de récits de voyages et de randonnées à bicyclette », *Fiches bicyclette du CRLV (Centre de Recherches sur la Littérature des Voyages) : <http://www.crlv.org/content/1883-2008-125-ans-de-r%C3%A9cits-de-voyages-et-de-randonn%C3%A9s-%C3%A0-bicyclette>*, consulté le 20/02/2023.
- Louÿs, Gilles, « Le corps à l'ouvrage. Contribution à une poétique de l'effort cycliste », *La Revue des lettres modernes*, no. 4 « À plume et à pédales. Voyages cyclistes », 2020, pp. 193-210.
- Merriman, Peter, « Roads », dans Peter Adey, David Bissel, Kevin Hannam, Peter Merriman, Mimi Sheller, *The Routledge Handbook of Mobilities*, New York, Routledge, 2014.
- Piguet, Raphaël (dir.), « Voyages contemporains », *La Revue des lettres modernes*, no. 4 « À plume et à pédales. Voyages cyclistes », 2022.
- Piguet, Raphaël, « Introduction. En roue libre », in *La Revue des lettres modernes*, no. 4, « À plume et à pédales. Voyages cyclistes », 2022, pp. 11-29.
- Pinch, Philip Reimer, Suzanne, *Moto-mobilities: Geographies of the Motorcycle and Motorcyclists*, *Mobilities*, no. 7-3, 2012, pp. 439-457. DOI: 10.1080/17450101.2012.659466, consulté le 10.03.2025.
- Ribemont, Bernard, « Le cheval et le poète. Hippologie et écriture », *Le cheval dans le monde médiéval*, Presses universitaires de Provence, 1992. <https://doi.org/10.4000/books.pup.3345>
- Rousseau, Christine, « Hommes et animaux dans les contes de fées du XVIIe siècle », *Cahiers Du Dix-septième*, vol. 15, no. 2, 2014.
- Scol, Jean, « Le tourisme à moto : les géographies renouvelées d'un phénomène marginal », *Via* [En ligne], no. 9, 2016. DOI : <https://doi.org/10.4000/viatourism.341> consulté le 10.03.2025.
- Sheller, Mimi, John Urry, « The new mobilities paradigm », *Environment and Planning A*, vol. 38, 2006, pp. 207-226.
- Solnit, Rebecca (trad. Oristelle Bonis), *L'Art de marcher. Essai*, Arles, Éditions Actes Sud, 2002.

Thoreau, Henry David, *De la marche*, Paris, Éditions Mille et une nuits, 2003.
 Thoreau, Henry David, *Marcher*, Paris, Marseille, Éditions Le Mot et le reste, 2017.
 Truong, Nicolas (dir.), *Philosophie de la marche*, Paris, Éditions de l'Aube, 2018.
 Urry, John, *Sociology Beyond Societies: Mobilities for the Twenty-First Century*, London, Routledge, 2000.

La cartographie littéraire

Brushell, Sally, *Reading and Mapping Fiction. Spatialising the Literary Text*, Cambridge, Cambridge University Press, 2020.
 Collot, Michel, « Pour une géographie littéraire », dans *Fabula-LhT*, no. 8, « Le Partage des disciplines », dir. Nathalie Kremer, mai 2011, URL : <http://www.fabula.org/lht/8/collot.html>.
 De Carné, Damien, « Nouveauté géographique et inertie épistémique dans les récits de voyage et la cartographie du Moyen Âge », *Viatica*, no. 4, 2017, en ligne sur <https://revues-msh.uca.fr/viatica/index.php?id=593> consulté le 18.08.2022.
 Deleuze, Gilles, Guattari, Félix, *Capitalisme et schizophrénie II. Mille plateaux*, Paris, Éditions de Minuit, 1980.
 Jacob, Christian, « Écritures du monde », *Cartes et figures de la terre*, Centre Georges Pompidou/Centre de création industrielle, 1980.
 Jacob, Christian, *L'Empire des cartes. Approche théorique de la cartographie à travers l'histoire*, Paris, Éditions Albin Michel, 1992.
 Ost, Isabelle (dir.), *Cartographier : Regards croisés sur les pratiques littéraires et philosophiques contemporaines*, Bruxelles, Presses de l'Université Saint-Louis, 2018.
 Turchi, Peter, *Maps of the Imagination: The Writer as Cartographer*, San Antonio, TX: Trinity University Press, 2004.

La géocritique et autres théories de l'espace

Agamben, Giorgio, *Qu'est-ce qu'un dispositif ?*, Paris, Éditions Payot, 2007.
 Bachelard, Gaston, *La poétique de l'espace*, Paris, Éditions Presses Universitaires de France, 1957.
 De Certeau, Michel, *Arts de faire I. L'Invention du quotidien*, Paris, UGE, 1980.
 Deleuze, Gilles, Guattari, Félix, *Mille Plateaux*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1980.
 Foucault, Michel, « Des espaces autres » (1967), in *Dits et écrits: 1954-1988*, vol. IV (1980-1988), Paris, Gallimard, 1994, pp. 752-762.
 Moretti, Franco, *Graphes, cartes et arbre. Modèles abstraits pour une autre histoire de la littérature*, Paris, Les prairies ordinaires, 2008.
 Lefebvre, Henri, *La production de l'espace*, Paris, Anthropos, 1981.
 Marc, Augé, *Non-lieux. Introduction à une anthropologie de la surmodernité*, Paris, Éditions Seuil, 1992.
 Bakhtin, Mikhail, *The Dialogic Imagination*, Austin, University of Texas Press, 1981.
 Tally Jr., Robert T. (coord.), *Geocritical Explorations: Space, Place, and Mapping in Literary and Cultural Studies*, New York, Palgrave Macmillan, 2011.

Tally Jr., Robert T. (coord.), *Literary Cartographies: Spatiality, Representation, and Narrative*, New York, Palgrave Macmillan, 2014.
Tally Jr., Robert T. (coord.), *The Routledge Handbook of Literature and Space*, New York, Routledge, 2017.
Westphal, Bertrand, *La Géocritique. Réel, fiction, espace*, Paris, Minuit, 2007.

Les symboles et les études de l'imaginaire

Bachelard, Gaston, *L'Air et les songes*, Paris, Éditions Corti, 1943.
Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, *Dictionnaire des symboles*, Paris, Éditions Robert Lafont, 1982.
Durand, Gilbert, « Psychanalyse de la neige », *Mercure de France*, août 1953, pp. 9-33. En ligne sur <https://books.openedition.org/ugaeditions/5148?lang=fr> consulté le 31.03.2025
Durand, Gilbert, *Structures anthropologiques de l'imaginaire*, Paris, Arman Colin, 2020.
Markale, Jean, *Les Celtes et la civilisation celtique. Mythe et histoire*, Paris, Éditions Payot, 1969.

L'écocritique

Abram, David, *Comment la terre s'est tue. Pour une écologie des sens*, Paris, Éditions La Découverte, 2013.
Bentzon, Thérèse, « Le Naturalisme aux États-Unis », *Revue des Deux Mondes*, vol. 83, no. 2 (15 septembre 1887).
Buell, Lawrence, *The Environmental Imagination: Thoreau, Nature Writing, and the Formation of American Culture*, Cambridge, Harvard University Press, 1995.
Cavallin, Jean-Cristophe, *Valet noir. Vers une écologie du récit*, Paris, Éditions Corti, coll. « Biophilia », 2021.
Collot, Michel, *La pensée-paysage*. Philosophie, Arts, Littérature, Arles, Actes Sud/ENSP, 2011.
Collot, Michel, *Pour une géographie littéraire*, Paris, Corti, coll. « Les Essais », 2014.
Descola, Philippe, *Par-delà nature et culture*, Paris, Gallimard, 2015.
Garrard, Greg, *Ecocriticism*, London & New York, Routledge, 2004.
Guattari, Félix, *Les trois écologies*, Paris : Éditions Galilée, 1989.
Heise, Ursula K., *Sense of Place and Sense of Planet: The Environmental Imagination of the Global*, Oxford, Oxford University Press, 2008.
Heise, Ursula K., « The Hitchhiker's Guide to Ecocriticism », *PMLA*, vol. 121, no. 2, 2006, pp. 503-516.
Posthumus, Stephanie, *French écocritique: Reading Contemporary French Theory and Fiction Ecologically*, Toronto, Buffalo, London, University of Toronto Press, 2017.
Romestaing, Alain, Schoentjes, Pierre et Simon, Anne (dir.), *Revue critique de fixxion française contemporaine*, dossier Ecopoétique, no. 11, 2015.
Schoentjes, Pierre, *Ce qui a lieu : essai d'écopoétique*, Marseille, Wildproject, coll. « Tête nue », 2015.
Schoentjes, Pierre, *Littérature et écologie. Le mur des abeilles*, Paris, Éditions Corti, 2020.

Suberchicot, Alain, *Littérature et environnement. Pour une écocritique comparée*, Paris, Honoré Champion, 2012.

La zoopoétique

- Corréard, Nicolas, « *Fictions animales* » : présentation générale. *Les « classiques » à l'heure de la zoopoétique*, Paris, Fictions animales : présentation du programme SFLGC, 2021.
- Dardenne, Émilie, *Introduction aux études animales*, Paris, Presses Universitaires de France/Humensis, 2022.
- Goudet, Laura, Paveau, Marie-Anne et Ruchon, Catherine, « *Écouter les animaux parler. Présentation du numéro* », *Itinéraires*, no. 2 « Discours animal. Langages, interactions, représentations », 2020.
- Derrida, Jacques, *L'Animal que donc je suis*, Paris, Éditions Galilée, 2006.
- Leane, Elizabeth, « *Animals* », New York, dans Tim Youngs et Alasdair Pettinger (dir.), *The Routledge Research Companion to Travel Writing*, Routledge, 2020.
- Milcent-Lawson, Sophie, « *Un tournant animal dans la fiction française contemporaine ?* », Nancy, *Pratiques*, no. 181-182, 2019. En ligne sur : <http://journals.openedition.org/pratiques/5835>, consulté le 30.10.2024.
- Nyman, Jopi, « *Ethical Encounters with Animal Others in Travel Writing* », New York, dans Corinne Fowler, Charles Forsdick et Ludmilla Kostova (dir.), *Travel and Ethics. Theory and Practice*, Routledge, 2014.
- Schaeffer, Jean-Marie, *La Fin de l'exception humaine*, Paris, Gallimard, collection NRF Essais, 2007.
- Schaffner, Alain, « *La zoopoétique : un engagement proprement poétique en études animales. Entretien avec Anne Simon* », Paris, dans Alain Romestaing et Alain Schaffner (dir.), *ElFe XX-XXI*, no. 5 « Approches de l'animal », 2015.
- Schoentjes, Pierre, *Nos regards se sont croisés. La scène de la rencontre avec l'animal*, Paris, Éditions Le mot et le reste, 2022.
- Simon, Anne, « *Les études littéraires françaises et la question de l'animalité (XXe-XXIe siècles) : bilan et perspective en zoopoétique* », Lausanne, Épistémocritique, vol. 13 « Littérature et savoir du vivant », 2014.
- Simon, Anne, *Une bête entre les lignes. Essai de zoopoétique*, Paris, Éditions Wildproject, 2021.

Les études postcoloniales

- Clifford, James, *Routes: Travel and Translation in the Late Twentieth Century*, Cambridge, Harvard University Press, 1997.
- Mbembe, Achille, *Critique de la raison nègre*, Éditions La Découverte, coll. « Hautes Études », 2013.
- Pratt, Mary Louise, *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*, Londres, Routledge, 1992.
- Said, Edward W., *L'orientalisme. L'Orient créé par l'Occident*, Paris, Éditions du Seuil, 2005.

Wolff, Larry, *Inventing Eastern Europe: The Map of Civilization on the Mind of the Enlightenment*, Stanford, Stanford University Press, 1994.

Les études posturales

Berthelier, Vincent, *Le style réactionnaire. De Maurras à Houellebecq*, Paris, La Fabrique, 2023.
Bourdieu, Pierre, *La distinction : Critique sociale du jugement*, Paris, Éditions de Minuit, 1979.
Compagnon, Antoine, *Les antimodernes. De Joseph de Maistre à Roland Barthes*, Paris, Gallimard, 2005.

Durand, Pascal et Sindaco, Sarah, « Postures et figures néo-réactionnaires », *CONTEXTES*, Varia, mis en ligne le 1er novembre 2015, consulté le 22 juillet 2025. En ligne sur : <https://journals.openedition.org/contextes/6104>, consulté le 25.05.2025.

Gefen, Alexandre, *La littérature est une affaire politique*, Paris, Les Impressions Nouvelles, 2023.
Gopnik, Adam, « The Second Coming of the French Far-Right Tradition », *The New Yorker*, 31 mars 2017.

Han, Byung-Chul, *La Société de la transparence*, Paris, Presses Universitaires de France, 2014.
Krug, François, *Réactions françaises : Enquête sur l'extrême droite littéraire*, Paris, La Découverte, 2023.

Lasch, Christopher, *La culture du narcissisme. La vie américaine à un âge de déclin des espérances*, Paris, Flammarion, 2018.

Lisle, Debbie, *The Global Politics of Contemporary Travel Writing*, Cambridge, Cambridge University Press, 2006.

Martens, David, « La fabrique d'une notion. Entretien avec Jérôme Meizoz au sujet du concept de "posture" », *Interférences littéraires / Littéraire interferences*, nouvelle série, no 6, mai 2011.

Meizoz, Jérôme, *Postures littéraires. Mises en scène modernes de l'auteur*, Genève, Éditions Slatkine Érudition, 2007.

Ruhe, Cornelia, « Between 'transmission' and usurpation: (far-)right remapping of European literature », *Modern & Contemporary France*, vol. 32, no 4, 2024, p. 477-493.

Stiegler, Bernard, *La Technique et le temps I : La faute d'Épiméthée*, Paris, Éditions Galilée, 1994.

Truong, Nicolas, « Comment les idées d'extrême droite se sont banalisées dans le monde intellectuel français », *Le Monde*, 5 juillet 2024.

Autres ouvrages littéraires cités

Rawicz, Slavomir, *À marche forcée. À pied du Cercle polaire à l'Himalaya 1941-1942*, Paris, Éditions Phébus, 2002.

Thoreau, Henry David, *Walden ou La vie dans les bois*, préface par Michel Onfray et traduction par Louis Fabulet, Paris, Climats, 2015.